

Kayıplar

PROF. DR. FEHİM BAYRAKTAREVİÇ

(14.XI.1889 - 22.II.1970)

Birinci Dünya Savaşından kısa bir süre sonra Yugoslavya'da, Şarkiyat alanında çağdaş bilimsel metodu ilk defa tatbik eden, Türk dili ve edebiyatı dahil, Belgrad Üniversitesinde Şarkiyat Kürsüsünü kuran Prof. Dr. F. Bayraktareviç, 14 Kasım 1889 tarihinde Saraybosna şehrinde doğdu.

Saraybosna lisesinden mezun olduktan sonra Prof. F. Bayraktareviç, 1911-1917 yılları arasında Viyana Üniversitesinde, devrin en meşhur profesörlerinin kürsülerinde Şark ve İslav dillerini tahsil etti. 1918 yılında «La Lamiyya d'Abu Kabir al-Hudali» adlı tezle doktor oldu. 23 Kasım 1917 tarihinde Bihke (Bihaç) lisesine öğretmen olarak tayin edilen F. B., bu görevi 1919 yılına kadar ifa etti. Aynı yıl içinde Londra'ya giderek University College'de ihtisas gördü. Memleketine avdet ettikten sonra Saraybosna lisesinde hocalık görevine devam etti. 1922-1924 yıllarında Cezayir'de Faculté des Lettres'de tekrar ihtisas gördükten sonra, 18 Şubat 1925 tarihinde Belgrad Üniversitesi Felsefe Fakültesi Dünya Edebiyatı Kürsüsüne doçent seçildi. 1926 yılında Belgrad Üniversitesinde müstakil Şark Dilleri Kürsüsünü kuran F. B., 25 Mart 1930'da Profesör, 24 Ağustos 1939 tarihinde de Ord. Profesörlüğe terfi etti ve bu görevde, emekliye sevkolunduğu 1960 yılına kadar bulundu. Bununla birlikte Prof. F. B., ücretli Profesör sıfatıyla Şarkiyat Kürsüsündeki görevine daha sekiz yıl kadar devam etmek fırsatını buldu.

Prof. F. Bayraktareviç, daha lise talebesi iken ilme karşı ilgi göstermeğe başlamış, büyük annesinden derlemiş olduğu bazı Boşnak halk türkülerini o devirde Saraybosna'da çıkan Behar dergisinde yayımlamıştı (1904). İlmî alanda ilk ciddi çalışmaları ise Cezayir'de ihtisasta bulunduğu sırada başladı ve ölümüne kadar Türk, Arap, ve Fars dili, edebiyatı, tarih ve sanatları ile ilgili olarak 250 kadar inceleme, monografi, tanıtma ve tenkit yayınladı. İlk yıllarda, genellikle Avrupa'da Şarkiyat alanındaki çalışma ve gelişmeleri Yugoslav bilim çevrelerine tanıtmağa çalıştı, daha sonraki yıllarda da orijinal eserlerini yayınlamağa başladı. Prof. F. Bayraktareviç, Türkoloji, Arabiyat ve İraniyat alanlarındaki çalışmalarını aynı başarı ile sürdürebilen nadir bilginlerden biriydi. Kendisi, Türk dili, edebiyatı, tarih ve sanatına karşı ömrü boyunca büyük ilgi göstermiş ve bu alanlarda birçok değerli incelemeler yayınlamıştır. Bu neşriyattan birçoğunun, Yugoslavya milletlerinin tarihiyle ilgisi vardır. Gerek Yugoslavya ve Türkiye'de gerekse Avrupa'nın

diğer memleketlerinde Türkoloji alanındaki çalışmaları büyük bir ilgiyle takip etmiştir. Yayınladığı birçok tanıtma ve tenkit, ayrı bir inceleme özelliğini taşır. Türk diline dair yazdığı birçok tanıtımdan başka, F.B., «Türk Gramerinin Esasları» (Osnovi Turske gramatike, Beograd 1962, 107 s.) adlı eserle «Sırpçahırvatçada Türk ve Şark menşeli unsurlar» (Prilog proučavanju naših pozajmica orijentalnôg porekla, Prilozi za književnost, yezik, istoriju i folklor = PKYİF, 1961, C. 27, S. 1-2, 65-79) adındaki inceleme zikre şayandır.

Türk edebiyatına karşı daha büyük ilgi gösteren Prof. F. B., birçok tanıtımdan başka, bugün dahi önemini muhafaza eden incelemeler yayınladı: «Sırpça Mevlid» (Srpska pesma o Muhamedovu rocenju, Glasnik Skopskog naučnog društva [=GSND], 1927, C. III, S. 1, 189-202), «Nasreddin Hoca Problemi» (Nasreddin-Hocin problem, PKYİF, 1934, C. XIV, S. 1-2, 81-152), «Sırpça Mevlid ve genel olarak Mevlid hakkında» (O našim mevludima i o mevludu uopšte, PKYİF, 1937, C. XVII, S. 1, 1-37), «Şarkın Goethe üzerindeki tesiri» (Ütitsay İstoka na Getea, Godišnyak Nikole Čupića, 1939, C. XLVIII, 1-132), «Mesih'nin Bahariyesi» (Yedna turska pesma koya ye ušla u svetsku književnost, Letopis Matitse srpske, 1955, Y. 131, C. 376, S. 1-2, 142-147), v.s.

Prof. F. Bayraktareviç, Türk idaresi devrinde Yugoslavya milletlerinin tarihine dair yazmış olduğu birçok incelemeden başka, Yugoslavya arşivlerinde mahfuz bulunan Türkçe ve Arapça belgelerden bir kısmını da yayınladı: «Birinci Sırp ayaklanmasına ait bir buyrultu» (Yedna buyruldiya o Prvom srpskom ustanku, GSND, 1931, C. XI, S. 5, 145-157), «Taşlıca civarında Sen Trinite Manastırında mahfuz bulunan Türkçe belgeler» (Tursku dokumenti manastira sv. Troyitse kod Plevalya, Sarajevo 1935, s. 25-85,[4], Srpska Kraljevska Akademiya. Spomenik LXXIX, 2. razred, filosof.-filol., društvo. i istor. nauke, 62), «Dubrovnik Devlet Arşivinde mahfuz Arapça belgeler» (Dubrovačka arabitsa, Belgrad, 1962, 107 s.).

Prof. F. B., Türk sanat tarihiyle de ilgilenmiştir. Bu alanda yayınlamış olduğu «Ohri'de Türk Anıtları» (Turski spomenitsi u Ohridu, Prilozi za orijentalnu filologiju, 1954-55, C.V, 111-135) adlı incelemesi, uzun yıllar yapmış olduğu titiz çalışmanın değerli bir ürünüdür.

İkinci Dünya Savaşından önce Leyden şehrinde Almanca, Fransızca ve İngilizce yayınlanan Enzyklopaedie des İslâm'a yazmış olduğu ondokuz maddeden bazıları, Türkçe çıkan İslâm Ansiklopedisi'nde de yayımlandı (Banaluka, Ebü Kebir, İbn Dâwûd, İbn Kuzmân). Avrupa'da yeniden yayınlanan İslâm Ansiklopedisi'nde de yazıları yayınlanmaktadır. Prof. F. B.'in Avrupa Şarkiyatı ile teması yalnız İslâm Ansiklopedisine münhasır kalmamış, Paris'teki *Société asiatique*, Leyden'de, *Concordance de la Tradition musulmane*'nin neşri için kurulan milletlerarası heyete ve daha bâzı ilmî kuruluşlara üye seçilmişti. Leipzig şehrinde çıkan *Orientalistische Literaturzeitung* dergisinin daimî muhabiriydi. Ayrıca, *Archiv*

Orientalni (Prag), *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* (Wiesbaden), *Der Islam* (Berlin), *Mitteilungen zur osmanischen Geschichte* (Viyana) dergilerinde de birçok inceleme ve tanıtımları yayınlandı.

20 - 25 Eylül 1937 tarihlerinde İstanbul'da toplanan İkinci Türk Tarih Kongresine katılan Prof. F.B., «Türk - Yugoslav Kültür Münasebetleri» (İstanbul 1937. 10 s.) adında bir bildiri sundu. İkinci Dünya Savaşından sonra ancak F.B.'in Türkiye'de daha iki incelemesi yayınlandı: «Goethes Interesse für Nasreddin Chodsca», Jean Deny Armağanı, Ankara 1958, s. 31-37; «Das Türkisch-Islamische Kulturerbe bei den Jugoslaven», Németh Armağanı, Ankara 1962, s. 43-59).

Şair ruhlu olan Prof. F.B., Türk divan şairlerinden Mesihî'nin Bahariyesini, Acem şairlerinden Ömer Hayyam'ı, Sadi'yi, Firdevsi'yi v.d., Arap şairlerinden, Abu Kabir al-Hudali'nin Lamiyya ve Divanını, Şanfara'nın Kasidesini v.d. büyük bir başarı ve genellikle kafiyeli olarak Sırpçahırvatçaya çevirip yayınladı.

Prof. F. Bayraktareviç'in yetiştirmiş olduğu birçok talebeden bugün yirmi kadarı Yugoslavya ve bazı dış memleketlerde ilmî alanlarda çalışmaktadırlar.

22 Şubat 1970 tarihinde Allah'ın rahmetine kavuşan Prof. Fehim Bayraktareviç'ten sonra Yugoslavya'da, Şarkiyat alanında büyük bir boşluk meydana geldi. Bugün olduğu gibi yakın bir gelecekte dahi yerinin kolay kolay doldurulacağına dair ortada hiç bir belirti yoktur. Bu sebepten, Prof. F. Bayraktareviç'in ilmî şahsiyeti ve yazmış olduğu eserlerinin değeri, gün geçtikçe daha iyi bir şekilde anlaşılacaktır.

İsmail Eren